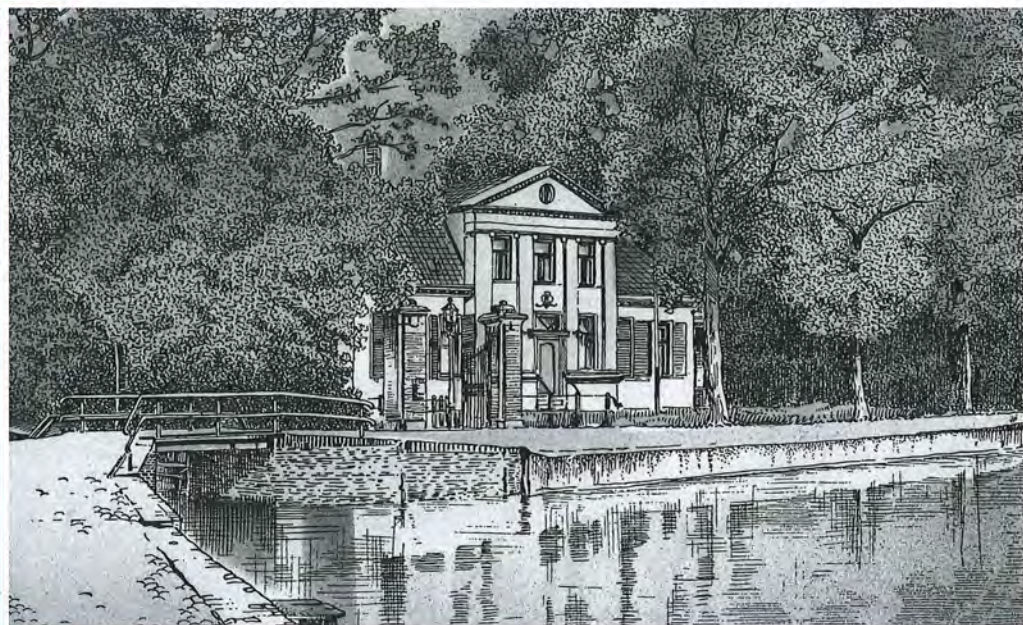

Historische Kring Maarssen

Voor erkend scharreelvees

Slagerij
Dorresteyn
sinds 1882

Nassastraat 4
Tel. 0346 - 561219
Maarssen

RADIO - T.V.

ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

René
mannenmode

Kaatsbaan 32 - Maarssen-Dorp
Tel. 0346-555380

b o d y f a s h i o n

beenmode lingerie badkleding

Langegracht 55 © 0346 575343 3601 AK Maarssen

Inhoudsopgave

- 98. Colofon
- 99. Kringnieuws
- 100. Grepen uit de geschiedenis van Maarssen
- 104. Vervolgonderwijs in de 19e eeuw in Maarssen
- 109. De Kaatsbaan - Deel 12
- 111. Reactie op één van onze lezingen
- 112. 'Nieuw spoor' uit het joods verleden van de Vechtstreek
- 116. Uit de oude schoenendoos (nr. 44)

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Colofon

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Bestuur: Benno Visschedijk, wnd. voorzitter
Ria Tijhuis, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346.575222
Aukje Wolters-Dekkers, penningmeester
Tineke Barneveld
Hans van Bommel
Henk Blaauw
Bas Groenendijk
Bert de Ruiter
Ronald van Tongeren
Arie de Zwart

Lid van verdienste: C.W.P. Bloemendaal (27-02-2003), drs. W. Smits (10-02-1994)

Erelid: Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema (23-02-2006)
B. de Ruiter (21-02-2002)
J.H. Sagel (22-02-2001)
N. van Tricht (10-02-1994)
B. Visschedijk (26-02-2009)
Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000)

Redactie: Netty Bertens-van de Wouw, Hondiusstraat 68, 3602 PJ Maarssen,
tel.: 0346.564696, e-mail: netty.bertens@ziggo.nl

Immetje de Jong-Zijp, Albardastraat 2A, 3601 BN Maarssen,
tel.: 0346.561079, e-mail: jongzijp@casema.nl

Bert de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen,
tel.: 0346.563599 (verkoop losse nummers) ISSN: 1384-0967

Lidmaatschap: Het lidmaatschap kost € 13 per jaar. Opzeggen kan alleen vóór het einde van het kalenderjaar. De lidmaatschapsbijdrage dient te worden voldaan d.m.v. de acceptgirokaart (maart/april). Voor meer informatie en aanmelden als lid van de Kring kunt u contact opnemen met Aukje Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346.579940, e-mail: aukjewolters@hetnet.nl
Eventuele stortingen op ons gironummer 2907376 t.n.v. penningmeester Historische Kring Maarssen.

Werkgroep archief/bibliotheek: Nel van Haaften en Ria Tijhuis, e-mail: riatijhuis@kpnplanet.nl

Werkgroep archeologie: Henk Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346.562425

Website H.K.M.: www.historischekringmaarssen.nl

E-mailadres H.K.M.: bestuur@historischekringmaarssen.nl

Vormgeving en druk: Kaldenbach Grafische Producties - Maarssen

Van de redactie

Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.

De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.

U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 30 december 2010.

Kringnieuws Giften aan de Historische Kring

Van de heer E.J. van Niekerk uit De Bilt kregen we een aflevering van het wielertijdschrift Oude Gloriën Revue, van maart 1965. Dit was het tijdschrift van wielersjournalist George Hogenkamp, die lange tijd in Maarssen woonde, ongeveer ter hoogte van het vroegere ABTB-Welkoop terrein. E.J. van Niekerk was toen zijn buurjongen. Zie ook ons periodiek van mei 2010.

Uit het archief van aannemersbedrijf Van Vredendaal aan de Harmonieweg in Maarssen kregen we een aantal fraaie oude ansichtkaarten van villa Maria Hendrika, Zandpad 28 in Maarssen. Dit pand is door de nieuwe eigenaar onlangs helemaal opgeknapt. De ansichtkaarten tonen het fraaie huis in het begin van de twintigste eeuw, toen het werd bewoond door de familie Zeilstra.

Van de heer B. Wiegeraad kregen we een stapel Citroentjes. Dit kritische blad verscheen in de begintijd van de nieuwe woonwijk Maarssenbroek.

Het heeft intussen historische waarde gekregen.

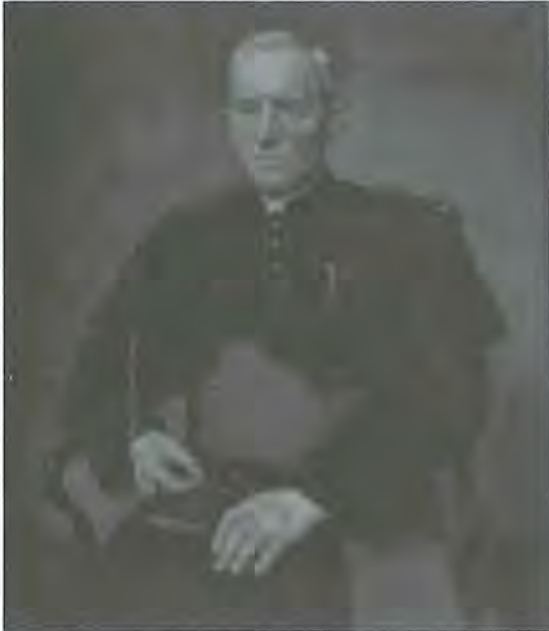
Toen de kininefabriek in 2002 ophield als productieplek werd een boekje met dvd uitgegeven over de historie ervan. Van Herman Verkroost kregen we een exemplaar van dit boekje.

Hans van Bommel snuffelt nog al eens op markten en beurzen, op zoek naar iets over Maarssen. Onlangs vond hij een foto, van vlak vóór de oorlog, van de Utrechtse Mariaplaats. Op deze foto staan diverse bussen, waaronder één van de Maarssense onderneming Meijers. Uiteraard werd deze aan de Kring geschonken.

Alle gevers dank! U weet het: wij houden ons aanbevolen voor zaken die direct of indirect met de geschiedenis van Maarssen te maken hebben. Twijfelt u of iets de moeite waard is, vraag het dan aan een van de bestuursleden.

Grepen uit de geschiedenis van Maarssen

In het vorige periodiek staan ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Heilig Hart Kerk enkele grepen uit de geschiedenis van Maarssen, geschreven door pastoor A.E. Rientjes (afb. 1). Oorspronkelijk verschenen deze op gezette tijden in het Parochieblad. Hij startte ermee in 1935 toen de Heilig Hart Kerk 50 jaar bestond. Een aantal 'grepen' is gewijd aan de geschiedenis van de plaatselijke parochie. Daarvan volgen nu nog twee voorbeelden. Behalve deze inleiding heb ik alleen de onderschriften bij de afbeeldingen, het nawoord en de noten toegevoegd.

Afb.1 In het vorige periodiek stond mgr. Ariëns afgebeeld in plaats van Pastoor Rientjes. Daarvoor mijn verontschuldiging. Nu de juiste afbeelding.

Mgr. Rientjes, geschilderd ter gelegenheid van zijn 12 ½ jarig jubileum als pastoor van de parochie Maarssen. Willem van Leusden maakte het schilderij. Het hangt in de Pastorie.

Het R.K. Kerkhof

Dat in onzen tijd de Katholieken bijna overal een eigen R.K. Kerkhof hebben, vindt men al heel gewoon. Dat was vroeger niet het geval. Toen was er slechts één kerkhof waar de gemeentenaren (van Katholieken of Hervormde Godsdienst) alleen werden ter aarde besteld, en wie een beetje in goeden doen was, de hogere stand vooral liet zich binnen de muren van het Kerkgebouw begraven.

Later werd dat veranderd. Daar kwam n.l. vooral in de steden een verzet tegen het begraven in de kerken, en gestreefd werd het kerkhof naar buiten de

bewoonde kom van steden en dorpen te verleggen. Ook in Maarssen waren bijv. de pastoors altijd nog in de Ned. Herv. Kerk begraven. Zo is Pastoor Fröhlich in 1760 bijgezet "in een kelder op 't choor der kerk". Pastoor van Zuilen van Nijeveldt werd begraven "in de kerk" Pastoor Berendsen werd bijgezet in den grafkelder van Jonkheer van Nijeveldt. De laatste pastoor, in de Ned. Herv. Kerk begraven, was Pastoor van Engelen, die werd bijgezet in den grafkelder van Jonkheer van Wickevoort.¹

De Katholieken, die onder Breukelen en Zuylen hoorden, werden aldaar in of bij de kerk begraven. In Zuilen had men reeds vroeg het kerkhof buiten het dorp aan de Groeneweg aangelegd in het jaar 1787. Men kan dat lezen op de monumentale poort van het nog bestaande en steeds gebruikte kerkhof. "De Weled. Geb. Heer en Vrouw van Zuylen zijnde Thuil van Serooskerken hebben een stuk lands geschonken om ook zelve aldaar te worden begraven" (Utr. Jaarb. 1930, blz.103).

Op 22 augustus 1827 werd het begraven in de kerken voorgoed verboden en afgeschaft bij Koninklijk besluit.² Het begraven in de kerken moest met 1 januari 1829 ophouden en tevens werd bepaald dat in elke gemeente een begraafplaats, tenminste 35 à 40 ellen buiten de kom gelegen moest worden ingericht. In dorpen met een bevolking minder dan 1000 zielen mocht de bestaande begraafplaats in gebruik blijven. In Maarssen bleef het kerkhof bij de Ned. Herv. Kerk in gebruik en onder Pastoor G. van Nooy werd het nieuwe eigen R. K. Kerkhof bij deze gelegenheid aangelegd achter de kerk op Beeresteijn, dat nu nog altijd bestaat.³ Op 16 juni 1828 werd het eerste lijk daarop begraven: Antonius Gerardus Wilbers. Het eerste halfjaar werden hier reeds 19 lijken ter aarde besteld. Als men het oude begrafenisboek doorbladert dan schrikt men bijna

van de grote cijfers in vergelijking met onzen tijd. Er zijn jaren geweest dat de doodenooft het cijfer van 73 ja zelfs 81 lijken bereikte waaronder 32 kinderen. Jaren van groote sterfte, want het gewone getal was toen om de 40 lijken, en tegenwoordig is het om de 20 of daarboven of daaronder. Het getal parochianen was misschien niet veel minder dan tegenwoordig, want er werden er begraven uit den Huppeldijk, Lagewijde, Groeneweg, Tienhoven, enz. waar thans geen Parochianen van Maarssen meer wonen. Het kapelletje op het Kerkhof boven het priestergraf is volgens opschrift gebouwd in 1845, de eerste steen gelegd door Corn. Otten, wed. van G. van Schaik (afb. 2). In 1879 liet Deken

Afb.3 Bebouwing die rond 1930 nog aanwezig was op het terrein van Beeresteijn.

In en om de Kerkhofkapel liggen de volgende priesters en zielzorgers begraven:

Gerardus van Nooij, de aartspriester,⁵ overleden op 27 November 1832, een gedenkteken in Dorischen Stijl houdt zijn gedachtenis levendig.

Theodorus van Hulst, geboren te Maarssen en kapelaan te Olst, overleed alhier en werd in het priestergraf de kapel 1859⁶ begraven.

Wilhelmus H.A. van Bijleveld, Deken en Vicaris van het Aartsbisdom Utrecht, overleed op 1 Juli 1877; een gotisch hardsteen grafmonument werd hier opgericht. Gerardus Jacobus Wilhelmus Quant, rustend pastoor van Grootebroek, overleed te Maarssen op 11 November 1897. Een fraaie zerk dekt zijn graf.

Bernardus Theodorus Nasz, geb. te Baak, was hier deken en pastoor; overleed op 9 Oktober 1901.⁷ Johannes Steenhoff, geboren te Utrecht was rustend pastoor van Blaricum, overleed hier volgens opschrift van de grafzerk den 21 November 1904. Arnoldus G.H. Pondes, geboren te Groenloo, overleed hier op 5 Augustus 1908, en werd naast Deken Nasz vóór de kapel begraven. Johannes A.W. Boomhouwer, rustend pastoor van

Afb.4 Augustus 1928.

HET DR. ALPH. ARIËNS-MONUMENT
OP HET R.K. KERKHOF TE MAARSSSEN

Afb.2 De priesterkapel van 1845, waarin en waarbij geestelijken werden begraven. Links boven in brons het hoofd van mgr. Ariëns.

Essink het kerkhof vergrooten naar de zijde van de Vecht.⁴ In 1930 werd een uitbreiding gevonden naar de zijde van de Kerkhoflaan (afb. 3).

*Hellendoorn (Ov) overleed alhier 6 Februari 1916.
Een eenvoudig kruis staat op zijn graf.*

*Alphons M.A.J. Ariëns, overleed te Amersfoort 7
Augustus 1928, een sober maar kunstzinnig ge-
denkteken staat boven zijn graf in de kapel (afb. 4).*

Nawoord

Bovengrondse graftekens van de graven van de hiervoor genoemde geestelijken zijn er niet meer op de begraafplaats, behalve die van mgr. Ariëns.

Over deze begenadigde priester en zijn laatste rustplaats volgen nu wat meer gegevens. Eerst een lijstje met in het kort wat feitelijke gegevens over hem.

- Geboren te Utrecht, 26 april 1860.
- Priesterwijding 15 augustus 1882 te Rijsenburg.
- Promoveerde tot doctor in de theologie in 1885 te Rome.
- Kapelaan te Enschede, 30 september 1886.
- Pastoor te Steenderen, 31 mei 1901.
- Pastoor te Maarssen, 28 augustus 1908.
- Met emiraat 19 november 1926 naar Amersfoort, daar overleden op 7 augustus 1928.

Om zijn leven te karakteriseren worden woorden gebruikt van de tekst van een oud prentje van de Gezinsgemeenschap van de parochie Maarssen. "In onze herinnering leeft U voort als het voorbeeld van een ideale priester, een rusteloze strijder voor sociale rechtvaardigheid, een man van gebed, die uw kruis geduldig wist te dragen, kortom: als een held in de liefde. Onbaatzuchtig hebt U meer aan anderen dan aan Uzelf gedacht. Voor allen die U om hulp vroegen hebt U steeds een vrijgevig, medelijdend en aan het aardse onthecht hart gehad, dat royaal -tot verkwistens toe- wist te geven". Onder meer heeft Pastoor Ariëns een bijzondere rol gespeeld bij de opvang (1914-1918) van Belgische vluchtelingen in Maarssen (afb. 5).

Afb.5 Mgr. Dr. Alphons Ariëns in zijn jongere jaren.

Mgr. Dr. Alphons M.A. Ariëns werd op 11 augustus 1928 op de R.K. begraafplaats Beeresteijn te Maarssen ter aarde besteld.⁸ Vele jaren later bestaat er terecht nog altijd veel aandacht voor de voorbeeldige priester Ariëns. Dit jaar werd in augustus voor de 82ste keer de jaarlijkse Ariënsherdenking gehouden. Na de kerkelijke plechtigheid kwamen volgens traditie de parochianen en gasten van buiten Maarssen samen op de begraafplaats bij het graf van Ariëns. In 1969 werd de fraaie Gotische Priesterkapel uit 1845, waarin Ariëns werd begraven afgebroken.⁹ Zijn stoffelijk overschot werd herbegraven bij een toen gebouwd modern grafmonument (afb. 6).

Afb.6 In 1969 werd de priesterkapel uit 1845 (afb.2) afgebroken, vervolgens werd het grafmonument voor mgr. Ariëns gebouwd.

Dit nawoord is mede bedoeld als inleiding voor het, na de noten, volgende stukje van pastoor Rientjes.

Noten

¹ Henricus Engelbertes Fröhlich pastoor van 1738-1760, vanaf 1730 was hij al kapelaan in Maarssen. Tijdens zijn pastoraat werd in 1752-1753 de kerk bij Beeresteijn gebouwd.

• Petrus van Zuylen van Nijevelt pastoor van 1760-1768.

• Henricus Berendsen, aartspriester van 1768-1797.

• Johannes van Engelen, aartspriester van 1797-1810.

² Tijdens de regering van Koning Willem I 1813-1840.

³ Gerardus van Nooy, aartspriester van 1810-1832.

⁴ Deken Johannes G.H.C. Essink van 1877-1891. In deze periode werd de Heilig Hart Kerk gebouwd

en in 1885 ingewijd.

⁵ Nog vóór het herstel van de Bisschoppelijke Hiërarchie in 1853, vandaar de aanduiding aartspriester in plaats van deken.

⁶ De rest van de datum liet Rientjes onvermeld. De hier genoemde priesters, die niet in Maarssen werkzaam zijn geweest, hebben waarschijnlijk hun emeritaatjaren gewoond in het huis Langegracht 52. Het is mogelijk dat zij verzorgd werden door de zusters van Onze Lieve Vrouw die woonden in het naastgelegen Mariagesticht (nu Nonnerie).

⁷ Hij is de 'bouwer' van de Pastorie.

⁸ Dit was 100 jaar na de ingebruikname van de begraafplaats op 16 juni 1828.

⁹ Door de kenner bij uitnemendheid van kunst, Pastoor Rientjes, werd het gedenkteken kunstzinnig genoemd.

Nog een greep(je) uit de geschiedenis van Maarssen

Waar woonden de grootouders van Pastoor Ariëns?

Het is niet onbekend dat de grootouders van Pastoor Ariëns vroeger in Maarssen - Maarsseveen metterwoon waren gevestigd, zoals men in de levensbeschrijvingen ook vermeld vindt. (Vgl. Colsen: Dr. Ariëns, blz.17). Zeker is dat de grootvader van den Pastoor, Willem Martinus Ariëns gehuwd met Maria Theresia Catharine Bontemps, reeds in 1836 te Maarsseveen is gevestigd als Rijksontvanger, een betrekking welke hem voor bewezen diensten bij de organisatie van den toenmalige Postdienst door Koning Willem I werd toegewezen.¹ Volgens andere gegevens was deze reeds in 1832 in Maarssen gevestigd en zou hij gewoond hebben op Richmond.² Dit laatste lijkt onwaarschijnlijk daar omtrent 1831-32 op Richmond de familie Willem Silleman Mosters-van Klaveren woonde. Het meest waarschijnlijk lijkt ons de lezing dat de familie Ariëns woonde in Maarsseveen³ op het huis 'de Domstoren' tegenwoordig nog bestaande aan de Herengracht 18 (afb. 7).

Arie de Zwart

Afb. 7 In dit huis, De Domstoren, hebben de grootouders van mgr. Ariëns gewoond. Het huis, Herengracht 18, is in 1707 gebouwd.

Noten

¹ Een aardig feit, dat past bij deze korte familiegegevens, staat op blz.75 in 'Een eeuw Heilig Hart Kerk Maarssen' van J. van Veldhuizen. Zoals bekend, was op de plaats van de kerk vóór de bouw het logement 'De Eenhoorn' gevestigd. Als dat in 1847 verkocht wordt door J.H. Dolmans aan J. Kok treedt daarbij als procurator op Mr. Adriaan Karel Willem Ariëns, de vader van pastoor Ariëns.

² Op de hoek van de Raadhuisstraat en de Kerkweg.

³ Tot 1 januari 1949 een zelfstandige gemeente.

Vervolgonderwijs in de 19^e eeuw in Maarssen

Vervolgonderwijs in die tijd vond in Maarssen voornamelijk plaats in kostscholen. Deze werden bezocht door leerlingen uit de gegoede stand. In het midden van de 19^e eeuw werden twee van deze scholen gesticht in de Breedstraat. De gemeenteschool voor lager onderwijs was daar al gevestigd.¹ De Breedstraat werd de onderwijsstraat bij uitstek, dat zal verderop nog duidelijker worden. Om die reden wordt hierna enige aandacht besteed aan het aanzien van de Breedstraat in die tijd. Eerder al – aan het eind van de 18^e eeuw – werd begonnen met kostschoolonderwijs op de Herengracht. Dick Dekker en Hans Sagel² hebben over kostscholen in Maarssen geschreven, daarom wordt hier inhoudelijk niet uitgebreid aandacht besteed aan dit soort onderwijs. Het nu volgende is vooral geschreven om iets over het vroegere vervolgonderwijs in Maarssen weer te geven in verband met een drietal artikelen in komende periodieken over ontwikkelingen in het Uitgebreid Lager Onderwijs in Maarssen na de tweede wereldoorlog. Het eerste artikel daarvan in het volgende periodiek gaat over de totstandkoming in 1959-1960 voor de openbare Koningin Juliana-school voor U.L.O. In de dan volgende twee periodieken zal aandacht geschonken worden respectievelijk aan de stichting en nieuwbouw van de r.k. Pastoor A.E. Rientjes U.L.O. en de prot. chr. De Visser U.L.O. Nu eerst wat gegevens over vervolgonderwijs in de 19^e eeuw in Maarssen.

Afb. 1 Het hek van het park van huis Ter Meer rond 1900. Rechts de voormalige jongheerenkostschool en links in het eerste van het rijtje witgepleisterde huizen was de jongedamesdag- en kostschool.

De jongedameskost- en dagschool in de Breedstraat

Zeer waarschijnlijk begon mejuffrouw De Roo in 1840 een kost- en dagschool voor jongedames op het toenmalige adres Kerkweg 59.³ Zij werd in 1849 opgevolgd door mejuffrouw A. de Booy. Zij gaf onderwijs in de Breedstraat in het huis waar nu By

John gevestigd is. Mejuffrouw De Booy kocht het huis voor f 4000,- van jonkheer J.E. Huydecoper uit Zeist. Zij had in 1853 drie secondantes.⁴ Er waren 7 dagleerlingen van 6 tot 12 jaar en 4 boven de 12 jaar, verder 2 inwonende leerlingen tussen 6 en 12 jaar en 22 inwonende leerlingen boven de 12 jaar. In totaal had de school dus 35 leerlingen. In 1861 werd

meijuffrouw Magdalena Maria Burgerhoudt (1829 – 1900) directrice. Daarvóór was ze al als secondante aan de school verbonden. Waarschijnlijk woonde zij in die periode in een deel van het huis Overkerck aan de Zandweg. Voor f 5000,- werd zij eigenaresse van de school. Het instituut kreeg een heel goede naam. Zij werd weer opgevolgd door mejuffrouw Gerarda Catharina Elizabeth Inckel, die al vanaf 1861 als secondante aan de school verbonden was. In de acht jaar dat zij aan het hoofd stond, heeft ze een duidelijk stempel gedrukt op het instituut. De school had leerlingen uit heel Nederland. Ook dochters van Nederlanders die in het buitenland woonden, werden aangemeld. Het is zelfs zo geweest dat families zich in Maarssen vestigden vanwege de goede naam van de kost- en dagschool. Dat gold onder meer voor mevrouw Rochussen-Koch die met haar vijf dochters rond 1870 op de Herengracht – in het toenmalige Nieuw-Maarsseveen – ging wonen. Zij liet haar dochters inschrijven voor de dagschool. Het dagschoolgedeelte werd in die jaren door de gemeenten Maarssen en Nieuw-Maarsseveen gesubsidieerd met f 100, - per jaar. Dit gebeurde om te stimuleren dat meer gegoede families in deze gemeenten gingen wonen. Ook Jeanne Reyneke van Stuwe, schrijfster en vanaf vier januari 1900 echtgenote van de zestien jaar oudere, bekende dichter Willem Kloos, was in haar kinderjaren leerlinge van deze school. Zij werd geboren in 1874. Haar geboorteplaats was Soerakarta in het toenmalige Nederlands Indië. Haar vader, de gepensioneerde luitenant-kolonel H.W.C. Reyneke van Stuwe, huurde van 1880 tot 10 mei 1884 het huis Ter Meer, gelegen bij de Julianaweg, schuin tegenover Huis ten Bosch. In die tijd bezocht zij de dagschool van de jongedamesdag- en kostschool in de Breedstraat. Haar broertje Charles volgde het dagonderwijs van de jongherenkostschool van de heer Vorster, eveneens in de Breedstraat in Nieuw-Vechtevoort (nu apotheek). Als volwassene schreef Jeanne romans waarvan er twee in Maarssen speelden. De titel van de eerste daarvan is 'Huize Ter Aar' (1905), maar in werkelijkheid gaat het om huis Ter Meer. Het tweede boek, waarin Maarssen de plaats van handeling is, heet 'Naar het levend model', met als ondertitel 'De kinderen van Huize Ter Aar' (1911). Door dit boek weten we dat de jongedamesdag- en kostschool in die jaren verdeeld

was in een Grote School en een Kleine school, deze waren van elkaar gescheiden door een glazen wand. In de Grote School verbleven de eerste zes klassen, de andere afdeling was voor de zevende en achtste klas. *“Opmerkelijk is dat nogal lang wordt stilgestaan bij het toen hoogst moderne gymnastiekonderwijs, waarvoor de meisjes het plein van de gemeenteschool moesten oversteken.”*⁵ Kinderen van die stand waren gewend begeleid te worden op straat. Maar het was niet zo verwonderlijk dat de gang naar en van de school voor de kinderen Reyneke zonder begeleiding was, want de ingang van de jongheerschool bevond zich ongeveer tien meter buiten het hek van de tuin van Ter Meer en die van de jongedameschool ongeveer dertig meter. Het hek stond tot 1903 waar nu de Parkweg de Breedstraat bereikt (afb.1).

De Breedstraat vormde voor tenminste drie jaar de 'thuisstraat' voor de kostschoolleerlingen. Hoe zag de straat er in die jaren uit? Bekend is dat er rond 1860 dertien flinke iepen stonden. We weten dat op de laatste dag van 1866 de straat voor f 100, - verkocht werd door de Nederlandse Hervormde Kerk aan de gemeente Maarssen. De koop kwam tot stand in verband met het sluiten van contracten voor de aanleg van gasverlichting in de Maarssense straten. De gasfabriek aan de

Afb. 2 De foto is van ongeveer 1895. In het tweede huis is ruim vijftig jaar de jongedameschool geweest. Het buurhuis rechts was tot 1902 het timmerbedrijf van Dolmans, het grote buurhuis links bestond in die jaren uit twee woningen. De eerste was het politiehuis en de tweede van 1827 tot 1901 het huis van het hoofd van de lagere school, daarna woonde de gemeentebode er nog een aantal jaren. Achter het witte bordje in de verte was nog tot 1903 het park van Ter Meer. Links van de grote iepen is nog iets te zien van het stalgebouw van de Heilig Hart Kerk en het brandspuithuisje.

Gaslaan werd in 1866 in gebruik genomen. Vrij spoedig daarna had onder meer de Breedstraat gaslantaarns als straatverlichting. Verder kwam er in 1867 tegenover de meisjeskostschool een – door burgemeester Huydecoper geschonken – waterpomp voor algemeen gebruik. Bekend is ook dat het terrein op de hoek van de Breedstraat en de huidige Raadhuisstraat, waar tot 1839 de Portugees joodse synagoge stond, de overtuin was van Nieuw-Vechtevoort. In die tuin werd in 1869 – 1870 het gebouw neergezet waarin beneden de gemeenteschool voor lager onderwijs en boven het gemeentehuis kwamen. Het grote huis tussen dit nieuwe gebouw en de jongedameskostschool had sinds 1827 een meervoudige bestemming. Beneden waren onder meer het huis van het hoofd van de lagere school en het gemeentehuis en op de bovenverdieping was tot 1870 de lagere school. Nu is daar de schoenenwinkel van Telkamp. Ook in 1827 kwam het brandspuithuisje op de Breedstraat.

Daar bevindt zich nu de Wereldwinkel. In het andere buurhuis van de kost- en dagschool was bij timmerman Dolmans van 1869 tot 1902 de waag (afb. 2). Daar weer naast was aan het eind van de 19e eeuw boekhandel Heek, later Goetheer tot in de zestiger jaren van de 20e eeuw. Het huis, waar de kostschool gevestigd was, had de voordeur in het midden. Aan iedere kant daarvan twee ramen met luiken. De eerste verdieping had vijf ramen. Bij de zolderverdieping was in het midden een kleine dakkapel. De buurhuizen links en rechts waren aan de kostschool vast gebouwd (afb.2). Aan de overkant van de straat was het terrein van logement De Eenhoorn. Daarvóór was daar tot 1834 een bierbrouwerij. Het logement stond ongeveer op de plaats waar nu de R.-K. pastorie is. Tussen het terrein van het logement en Nieuw-Vechtevoort stond een schutting richting de Vecht. De dames van de kost- en dagschool keken uit op de theetuin en de stal van het logement. Dat uitzicht veranderde

Afb. 3 Het kappershuis rond 1950 is de voormalige jongedamesschool. Na de opheffing van deze school in 1901 bleef het huis nog bijna vijftig jaar zijdelings bij het onderwijs betrokken, want daar woonden achtereenvolgens enkele hoofden van de gemeenteschool voor lager onderwijs. In 1948 vestigde kapper Agterberg zich er. Het buurhuis rechts op de foto werd in 1902/1903 het woonhuis en de winkel van de familie Reith. Het andere buurhuis was in die tijd nog steeds politiewoning. In het huis daar weer naast begon de heer W. Telkamp in de dertiger jaren een schoenenwinkel.

drastisch met de bouw in 1884 – 1885 van de R.K. kerk op die plaats. Bij onze beeldvorming van de straat in die jaren kunnen we verder hulp krijgen van de afbeeldingen van rond 1880 die gepubliceerd zijn door Benno Visschedijk in jaargang 34, blz. 124 van dit blad. Tot zover de beschrijving van de Breedstraat.

Eind augustus 1872 meldde de toen nog 15 jarige Betsie Maas uit Schiedam zich bij de kostschool. Haar leven is beschreven in het boek 'Onder de hoede van een naam' door W.A. van Goudoever.⁶ We kunnen ons, door bovenstaande gegevens over de Breedstraat, enigszins voorstellen wat zij te zien kreeg toen ze bij haar nieuwe school aankwam. Daar was haar woon- en scholingsomgeving voor drie jaren. De bijzondere kwaliteiten van mejuffrouw Inckel maakten diepe indruk. De directrice was heel intelligent, Engels georiënteerd, streng en een toonbeeld van deugdzaamheid. Daardoor werd het een periode van intensieve en bijzondere vorming, die het verdere leven van Betsy duidelijk beïnvloedde. Het was voor haar ook een periode van hechte vriendschap onder meer met Anna Rochussen, waar zij haar hele leven bevriend mee bleef. Het was echter voor de opgroeiende meisjes, zeker in de begintijd van hun schoolperiode, niet altijd even gemakkelijk. De aanpassing aan de instituutdiscipline, gehandhaafd door strenge secondantes, viel vaak zwaar. De volgende zes dichtregels uit 1876 vertellen iets over kostscholen voor meisjes.

'Een meisjes kostschool!

Een'ge school van alle scholen,

*Die iets poëtisch heeft voor wie er buiten staat:
Voor jonge ridders, die langs dichte deuren dolen,
En vragen of wel ooit zoo 'n venster opengaat.
Voor menig nuf, die meent dat daar 't beloofde land is,
Niet denkt aan lessen en ook niet aan secondantes.'*
De 'jonge ridders' speelden in Maarssen vooral tijdens de kermis een rol in de persoon van Utrechtse studenten. De kermis vond veelal plaats in de Breedstraat.⁷ De kostschoolmeisjes moesten dan om half zes binnen zijn. Verder zal de nabijheid van de jongherenkostschool een continue nieuwsgierigheid over en weer hebben gegeven, waarbij menig hart wat sneller ging kloppen.

Bij het onderwijs in de jongedameskost- en dagschool in de Breedstraat stonden muziek, literatuur, Frans en Engels centraal. In de vorming op die school ging het vooral om goede manieren aangepast aan de stand waar de jongedames uit voortkwamen (zelfbeheersing, beschaafdheid in houding, gebaar en omgangsvormen in het algemeen). Betsy Maas ging samen met een aantal meisjes naar de catechisatie in de Nederlands Hervormde Kerk als voorbereiding tot het doen van belijdenis om bevestigd te worden als lidmaat van die kerk. In de zeventiger jaren in de 19e eeuw werd de catechisatie verzorgd door ds M.A. Adriani. Mejuffrouw Inckel verkocht de school in 1877 aan de onderwijzeressen S.C. Tak en A. Nicolai uit Zutphen voor f 7000,- . De gemeente Maarssen kocht de school in 1891 voor f 6500,- . Mejuffrouw Thieme nam de leiding van de school over.⁸ Bijzonder is dat tijdens haar directieperiode de school het eerste gebouw in het dorp was dat elektrisch verlicht werd. Dat was

De Openbare School voor G.L.O. en V.G.L.O. TE MAARSSSEN

stelt de inschrijving open van nieuwe leerlingen voor de
cursus 1947-1948, verplichte leeftijd voor 1° October a.s.
6 jaar.

Aan de school is verbonden een franse cursus, een opleidingscursus
en wordt godsdienstonderwijs gegeven op Ned. Hervormde, Evan-
gelische en Vrijzinnig Hervormde grondslag.

Hoofd der School W. J. KOUWE

Tel. 432.

Afb. 4 Mogelijk werd hier nog v.g.l.o. gegeven tot de pensionering in 1960 van de heer W.J. Kouwe.

Openbare U.L.O.-school Maarssen

Vanaf heden aangifte voor de met 1 September a.s. beginnende nieuwe cursus.

Onderwijs in Frans, Duits, Engels, Handelsrekenen en Boekhouden, Nuttige en fraaie Handwerken.

Opleiding voor de volledige M.U.L.O.-Diplomo's A. en B.
Toegang tot H.B.S., Kweekschool voor onderwijzers, M.T.S.
Zeevaartschool enz.

Alle leermiddelen gratis.

Toegelaten kunnen worden leerlingen, die het 6e leerjaar van een Lagere School met goed gevolg doorlopen hebben

**Aangifte bij het Hoofd der School G. J. Busman
Amst. Straatweg 110 Maarssen.**

Afb. 5 Advertentie in de V.A.R. van vrijdag 6 juni 1947.

in 1898. De bestaande olie- en gasverlichting in het gebouw was aan vervanging toe. Uitstel was niet verantwoord. In die periode was elektrische verlichting in ontwikkeling. Om te voorkomen dat er twee investeringen in nieuwe verlichtingsmiddelen binnen enkele jaren gedaan moesten worden, werd het bijzondere besluit genomen om al tot elektrische verlichting over te gaan.⁹ Het besluit kwam waarschijnlijk mede tot stand uit de behoefte een modern image te benadrukken en op die manier reclame te maken voor de school. Dat laatste was hard nodig, want de belangstelling voor het instituut liep terug. Toen in 1901 mejuffrouw Thieme de school verliet om zich in Amsterdam te vestigen, kon geen geschikte opvolgster gevonden worden. De gemeente besloot toen de school te sluiten. In totaal hebben zo'n zeshonderd jongedames uit de gegoede stand in de 19e eeuw hun lager onderwijs en/of hun vervolgonderwijs en verdere vorming in deze school ontvangen.

De jongherenkost- en dagschool en ander onderwijs in de Breedstraat

Hans Sagel heeft naar aanleiding van een unieke afbeelding in aflevering 4 van jaargang 34 van dit blad over de kostschool geschreven. Er wordt

daarom nu volstaan met een korte bijdrage. Daarbij wordt vooral aandacht besteed aan het eigendom en de bestemming van Nieuw-Vechtevoort en het gebied waar, gedurende een periode van dertig jaar, de overtuin was. Beide zijn voor het Maarssense onderwijs van belang geweest. Op de plaats van de overtuin stond aanvankelijk Klein-Vechtevoort. Dat werd van rond 1730 tot 1839 de Portugees Joodse synagoge. Deze was waarschijnlijk al sinds 1836 buiten gebruik. In 1839 kocht Maria Alida van Klaveren de voor afbraak bestemde synagoge en de daarbij behorende grond.¹⁰ De heer Mozes van Samuel Mendes da Costa was de verkoper. Hij trad op als gemachtigde van de heren Parnassijns van de Israëlitisch-Portugeesche Hoofd Synagoge te Amsterdam. Notaris Frederik Hendrik van den Helm uit Nieuw-Maarsseveen begeleidde de verkoop. Maria Alida was al sinds 1835 in het bezit van het huis Nieuw-Vechtevoort.¹¹ Zij verkocht het huis en de overtuin in 1848 aan Eleazar Barend Rubens, koopman in Amsterdam. Hij verkocht de tuin weer in 1853 aan Jan Kok, voormalig eigenaar van logement De Eenhoorn. In de overtuin mocht echter de eerste twintig jaar "geen schuur of loods, noch Fabriek of rustverstorende Inrichting hinderlijk voor de bewoners van Nieuw-Vechtevoort"

gebouwd worden. Mogelijk was deze beperking de reden dat Kok drie-en-een-halve-maand later de tuin alweer verkocht. Verderop zal blijken dat deze bouwbeperking voor het Maarsense onderwijs een belangrijk gevolg heeft gehad. Voor f 500,- kwam de toenmalige eigenaar van Nieuw-Vechtevoort, jonkheer Edzard Tjarda van Stachouwer tot Wehe in het bezit van de overtuin.¹²

Voor het vervolgonderwijs in Maarssen was het van belang dat in 1855 Isaäc Peters Isaäcsz. uit Den Haag de eigenaar werd van Nieuw-Vechtevoort en de overtuin. Hij stichtte, tot genoegen van de gemeente Maarssen, een kost- en dagschool voor jongere kinderen. Toen de gemeente in 1857 het voorstel deed een klein deel van de overtuin voor f 35,- te kopen zal hij daar graag op ingegaan zijn. Het geld was welkom want de kostschool floreerde niet. Ook het hoofd van de lagere school was blij met de transactie. De kinderen van die school (waar nu de eerste verdieping van de schoenenwinkel van Telkamp is) moesten vanaf de vestiging daar in 1827 tot 1857 door de gang van het hoofdenhuis om bij de ingang van hun school te komen. Door het gekochte stukje grond was de toegang tot de school voortaan buitenom bereikbaar.¹³ Met de kostschool bleef het in die jaren kwakkelen. De heer Peters was ongeveer acht jaar eigenaar van de kostschool toen hij overleed. Uit zijn nalatenschap kocht de gemeente in 1863 het huis, de tuin en de overtuin. In de gegeven situatie betekende dat twee vliegen in één klap, want Nieuw-Vechtevoort bleef beschikbaar voor onderwijsdoeleinden en de – door de bepaling bij de verkoop van 1853 – van bouwwerken vrij gebleven overtuin werd de plaats waar in 1869/1870 het gebouw kwam waarin beneden de openbare lagere school werd gevestigd en op de eerste verdieping het gemeentehuis. De architect was de heer Kamperdijk. Er werd in het gebouw onder meer ruim 100 jaar lager onderwijs en 35 jaar uitgebreid lager onderwijs gegeven. De gemeente was dus sinds 1863 ook eigenaar van het gebouw van de kost- en dagschool voor jongere kinderen. In dat jaar was de bekende S. Wagenaar kostschoolleider. Hij kreeg toestemming van de gemeente om achter de school in de Vecht een drijvend bad aan te leggen. Dat was een nogal vergaand besluit want de Vecht maakte toen nog deel uit van de Keulsevaart, de hoofdvaarroute van Amsterdam naar Duitsland. Deze wens van de schoolleider werd ingegeven

door het feit dat de kostschool ook voorbereidde op toelating tot de zeevaartschool. Maar ondanks het bad wilde het niet erg vlotten met de groei van de school, zelfs niet met enige financiële steun die de gemeente ging bieden. De heer Wagenaar was toen al weer vertrokken. Tussen 1870 en 1885 schijnt er enige bloei geweest te zijn, maar in de zomer van 1891 nam de gemeente de kost- en dagschool voor jongere kinderen over. De school werd herdoopt tot jongensschool B. De laatste kostschoolleider, de heer J.M. Vorster, werd hoofd. Aanvankelijk werd er uitgebreid lager onderwijs gegeven, later werd dat beperkt. Na enkele jaren mochten ook meisjes de school bezoeken.

In 1901 werden de beide tegenover elkaar gelegen gemeentescholen gefuseerd. De heer Bolman werd het hoofd. De gefuseerde school verzorgde voortaan in het in 1870 in gebruik genomen gebouw op de hoek van de Raadhuisstraat niet alleen gewoon lager onderwijs, maar ook voortgezet gewoon lager onderwijs, v.g.l.o. (7e en 8e klas).¹⁴ Deze vorm van voortgezet onderwijs werd door de school nog lang verzorgd (afb. 4). In het vrijgekomen Nieuw-Vechtevoort werd de normaalschool ondergebracht. Naast de kweekschool was de normaalschool een mogelijkheid om opgeleid te worden tot leerkracht voor het lager onderwijs. Normalscholen waren verbonden aan daartoe geselecteerde lagere scholen. De aanstaande leerkrachten deden daar praktijkervaring op en de theorielessen werden verzorgd door het hoofd van de lagere school. Deze vorm van vervolgonderwijs was al aan het eind van de 19e eeuw in Maarssen aanwezig.

Een andere vorm van vervolgonderwijs werd in 1925 begonnen in de in 1924 vrijgekomen bovenruimte van de lagere school na verhuizing van het gemeentehuis naar Huis ten Bosch. Het ging om uitgebreid lager onderwijs. Het eerste hoofd van de u.l.o.-school was de heer Vis, daarna tot 1954 was dat de heer Busman (afb. 5). Tot 1963 was de heer Dick Dekker het hoofd.¹⁵ In die periode werd de nieuwe school gebouwd waarover in het volgende periodiek een artikel gewijd is.

Arie de Zwart

Noten

¹ Zoals verderop nog zal blijken werd vanaf 1827 in de Breedstraat lager onderwijs gegeven tot ± 1972, achtereenvolgens in twee gebouwen. Daarna werd er in het laatste gebouw onder meer nog muziekonderwijs gegeven.

² Onder meer in 'Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen, blz. 99 t/m 105 en in periodiek HKM, jaargang 34, nr. 4, blz. 138. Verder maakte J.H. Witte enkele opmerkingen over een kostschool in jaargang 30, nr. 2 blz. 43.

³ Zeker tot 1870 was de huidige Raadhuisstraat een gedeelte van de Kerkweg.

⁴ Een secundante is een vrouwelijke leerkracht aan een kostschool.

⁵ De gegevens over Jeanne Reyneke van Stuwe zijn ontleend aan een artikel van Wallie Smits in jaargang 15, blz. 40 t/m 42 van het periodiek van de HKM.

⁶ Enkele gegevens en de verderop volgende zes dichtregels van Coen van Deventer zijn aan dit boek ontleend.

⁷ Nog tot rond 1960 was daar de kermis.

⁸ Haar naam wordt ook genoemd als mede-oprichtster in 1897 van de Nederlandse Protestanten Bond, afdeling Maarssen, Breukelen e.o.

⁹ De toenmalige eigenaar van Bolenstein had in het koetshuis de mogelijkheid elektriciteit op te wekken. Van die plaats werd een bovengrondse verbinding met de kostschool aangelegd.

¹⁰ Zij was weduwe en hertrouwd op 6 juni 1832 met Maarssens burgemeester Johannes Gerardus Dolmans. Hij was een zoon van de eigenaar van brouwerij De Eenhoorn.

¹¹ Jelle van Hingst verkocht toen als gemachtigde van Henriques Strobant de "Heerenhuizinge Nieuw-Vechtevoort met Koetshuis, Erve en Tuin waarin ene Koepel en steiger aan de Vecht".

¹² Deze handelde kennelijk in onroerend goed. In 1845 kocht hij Huis ten Bosch. Drie jaar later verkocht hij het weer. Enkele jaren later verkocht hij aan jonkheer J.E. Huydecoper uit Zeist het pand waar nu By John (in de Breedstraat) gevestigd is. In 1849 kwam in dit pand de jongedameskost- en dagschool, zoals hiervóór bleek. Behalve genoemde panden bezat hij in die jaren nog Vredenhoef aan de Straatweg.

¹³ Vóór 1827 werd er al een periode lager onderwijs

in de Breedstraat gegeven. Er waren toen twee lagere scholen in Maarssen. Beide scholen ontvingen financiële steun van de gemeente in het begin van de 19e eeuw. In één van de toenmalige panden rechts van de huidige winkel By John in de Breedstraat was de ene school gevestigd. Waarschijnlijk is daar het onderwijs gestart rond 1800. Het bijzondere was dat de schoolmeester Jacob Krijns rooms-katholiek was. Rond 1800 ontstond er een tolerantere houding bij de overheid ten aanzien van het katholicisme. Waarschijnlijk daardoor kon Krijns zijn onderwijs geven. Waarom de school is opgeheven toen de heer Krijns eind 1822 overleed, is onbekend (jaargang 30, nr. 4 blz. 127). De leerlingen gingen daarna naar de andere lagere school, die gevestigd was in het voorste huis bij de hervormde kerk. Deze school bestond al veel langer. In 1827 werd deze verplaatst naar een grotere ruimte op de bovenverdieping van de huidige winkel van Telkamp in de Breedstraat. Al ruim vóór 1800 werd er op de Breedstraat onderwijs gegeven. Dat was joods onderwijs. Rond 1730 bij de stichting van de synagoge in Klein-Vegtevoort kwam daar een schooltje voor jongere en oudere kinderen. Verder was er rond 1850 een bewaarschool in Maarssen met 32 jongens en 45 meisjes. Waar?

¹⁴ In 1901 werden tussen de school en het toenmalige postkantoor, in de Raadhuisstraat, vier lokalen bijgebouwd.

¹⁵ Hij was onder meer medeoprichter en eerste voorzitter van de Historische Kring Maarssen. Hij werd als schoolhoofd opgevolgd door de heer D. Compaan.

De Kaatsbaan deel 12

3 PUNTEN VAN BELANG!

1954

- 1: U ontvangt bij ons voortdurend **3% korting**.
- 2: Wij hebben de alleenverkoop van het overbekende merk **'Superline'**-corsetten, zodat wij in staat zijn U een prima corset met binnenband en met leder afgezet, te leveren tegen de abnormale prijs van **f 17.25**. Dit overtreft elk ander merk.
- 3: Betreft ons **'Mirlon'**-breigaren. Want Mirlon betekent: meer tijd en meer geld besparen.

Manufacturenhandel J. J. v. Thiel, telefoon 532, Kaatsbaan 35

Het een na laatste huis aan de Maarssense zijde van de Kaatsbaan is nummer 35. Het is het tweede pand aan deze zijde van de Kaatsbaan dat door Hermanus Hageman wordt gebouwd. De eerste bewoner, op 15 mei 1871, is de effectenhandelaar Joseph Pinedo. Na drie jaar vertrekt hij en wordt Carolina A. Coeymans de nieuwe bewoonster. Zij blijft vijf jaar. Na haar komt er een winkel in het pand.

Op 12 augustus 1879 komen er twee dames hun intrek nemen: Sophia en Maria le Comte. Toen ik deze gegevens in het gemeentearchief tegenkwam, herinnerde ik me dat ik deze naam eerder was tegengekomen. En inderdaad, op 17 juli 1886 vestigt zich ene Sophia Maria le Comte op de Herengracht nummer 1. Er is hier sprake van één dame en niet van twee. Een vergissing of een verschrijving bij de gemeente?

Door een oude advertentie weten we dat de firma Le Comte een magazijn heeft met wollen en katoenen manufacturen, tricot goederen en dat men verder handelt in garens en band, wol en sajet.

In mei 1889 woont Arend Joh. van Amerongen op nummer 35. Vermoedelijk een rentenier, want hij wordt vermeld zonder beroep. Een half jaar later al verhuist hij. Eind december 1890 komt Cornelis Blankenberg in het huis wonen. Van 1890 tot 1900 komen we diverse bewoners tegen, maar allen wonen er maar een korte periode. Het zijn: de ambtenaar Gerrit Blankenberg, de architect Petrus

Schreurs, Nicolaas Haverkamp (zonder beroep), Hendrik de Boer, Pieter Kramer en Geert Nonkes. Deze laatste drie zijn commies der Rijksbelastingen. We komen in de twintigste eeuw. Op 7 mei 1902 woont er weer een middenstander in het huis. Het is de familie Siekman. Ze vestigen zich als kruidenier en poelier. In deze tijd is het moeilijk voor de kleine zelfstandigen om een goedbelegde boterham te verdienen. Om wat bij te verdienen is de heer Siekman naast winkelier ook huisknecht op Doornburg. Op de foto (zie volgende pagina) staan de personeelsleden van de buitenplaats, met in fraai tenue gestoken de heer Siekman.

Op 6 oktober 1936 overlijdt de heer Siekman. Aalbert Pos wordt nu de volgende bewoner. Op 27 december 1937 verhuist hij en komt Pieter Oostveen in het huis. Deze woont er tot augustus 1942. Op 12 oktober 1942 opent de, bij sommigen nog bekende, middenstander Jo van Thiel zijn manufacturenhandel (zie advertentie). Na de oorlog laat hij in 1960 zijn zaak voor 3000 gulden moderniseren. De zaak heeft 25 jaar bestaan als hij op 27 oktober 1967 met de manufacturenhandel stopt.

Pas eind 1972 treffen we weer een bewoner aan. Na een grondige verbouwing opent op 23 november van datzelfde jaar het assurantie kantoor Zuidervaart zijn deuren. Zuidervaart vertrekt in 1979. Hierna komt er een bijkantoor van Vlaer en Kol. Na vier jaar blijkt deze bank echter niet rendabel te zijn en

wordt het bijkantoor opgeheven. In de tussentijd wordt de bovenverdieping door diverse personen bewoond.

In 1983 komt er de videotheek All Stars. Na drie jaar is ook deze verdwenen en komt er een kapsalon

met de naam Kenzo Coiffure. In 1999 wordt de naam veranderd in Kenzo Hairmax.

Tot op de dag van vandaag kunnen dames hier hun haar laten verfraaien.

Cees Bloemendaal

Reactie op één van onze lezingen

Afb. 1

Na de lezing van de Historische Kring op 22 april 2010 over de bevrijding van Maarssen op 5 mei 1945 zijn enkele reacties en aanvullende gegevens aan ons verstrekt. Een van de aanvullingen kwam van Simon Heus, broer van de 20 jarige Bertus Heus die op bevrijdingsdag na gevechten met de Duitsers bij fort Maarsseveen spoorloos was (afb.1).

In die strijd was een aantal verzetsmensen van de Binnenlandse Strijdkrachten betrokken. De tegenstand van de Duitsers was zo groot dat men op de vlucht sloeg. Hierbij verdronk Jacob van den Bosch in de fortgracht. Bertus Heus was na dat incident onvindbaar.

Zes, op 5 mei op verschillende plaatsen in Maarssen, omgekomen verzetsmensen stonden opgebaard in het gebouw van de Ned. Herv. Evangelisatie (thans het rouwcentrum van Snijders). Bertus stond hier niet bij. Zijn naam werd ook niet genoemd in de rouwadvertentie, die geplaatst was door de commandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (afb.2).

De Commandant van de Nederlandsche Binnenlandse Strijdkrachten te Maarssen en Maarsseveen maakt bekend:

De inwoners van Maarssen en Maarsseveen worden in de gelegenheid gesteld te defileren voor de in de vrijheidsoorlog gevallen, op Dinsdag 8 Mei van 15-19 uur in het Kerkgebouw der Ned. Herv. Evangelisatie aan den Kerkweg. Gelegenheid tot het neerleggen van bloemen.

De begrafenisplechtigheden zullen met militaire eer plaats vinden op
WOENSDAG 9 MEI als volgt:

WILLEM VAN DER KOOIJ,
op de oude begraafplaats Vertrek vanaf het Kerkgebouw ca. 12 uur.

WILLY HENRICA HEMS
JACOB VAN DEN BOSCH
WILLEM CORNELIS DE KRUYF
ALEXANDER CONSTANTIJN LINDHOUT
en PAULUS THEOFILUS LINDHOUT,

op de nieuwe begraafplaats. Vertrek vanaf het Kerkgebouw ca. 14 uur.

Men wordt dringend verzocht vanaf heden tot na de begrafenisplechtigheden vóór het Kerkgebouw zich te onthouden van vreugdebetoon.

MAARSSSEN, 7 Mei 1945.

De Commandant N.B.S.
te Maarssen en Maarsseveen.

Afb. 2

Op woensdag 9 mei werden vijf omgekomen verzetsmensen met militaire eer op de Algemene Begraafplaats aan de Straatweg ter aarde besteld en één op de begraafplaats bij de Nederlandse Hervormde Kerk. Het was toen nog steeds onduidelijk wat er met Bertus Heus was gebeurd. Was hij ondergedoken of was hij omgekomen?

In die chaotische tijd was dit voor de familie Heus een zeer onzekere en moeilijke periode. Pas negen dagen na de bevrijding werd bekend wat er gebeurd was. De Duitsers hadden de sluizen bij de Maarsseveensevaart in april 1945 opgeblazen. Het hele gebied tussen de Herenweg en de Oudedijk kwam onder water te staan. Daardoor was niet te zien waar sloten en trekaten waren. Op 14 mei,

negen dagen dus na de strijd bij het fort, was beroepsvisser Jan Verhoef van de Oudedijk met zijn bootje visfuiken aan het ophalen, hierbij vond hij het levenloze lichaam van Bertus Heus. Waarschijnlijk was hij bij zijn vlucht in een trekgat of sloot terecht gekomen. Door zijn zware bepakking en kleding was hij gezonken en kon niet meer boven komen. Hoewel hij goed kon zwemmen, is hij verdronken. Bertus werd opgebaard in het vroegere brandweerhuisje bij de Rooms Katholieke Kerk (thans wereldwinkel). Hij werd begraven op de Algemene Begraafplaats aan de straatweg (afb.3) bij vijf andere omgekomen verzetsmensen.

Hans van Bemmelen

Afb. 3

‘Nieuw spoor’ uit het joods verleden van de Vechtstreek

Afb. 1 Interieur van de Hoogduitse synagoge te Maarssen, J.P.C. Grolman, ca. 1900.

In het vorige periodiek kon u lezen dat bij de tentoonstelling ‘Sporen uit de mediene. Joods verleden van de Vechtstreek’ in Museum Maarssen (nog te zien tot en met 29 december a.s.) enkele verrassende sporen waren gevonden. Als voorbeeld zijn toen genoemd een schilderij van een asjkenazische parnassijn (bestuurder) uit Maarssen van 1765-1790 en een kookboekje, gebaseerd op de sefardische recepten van een nazaat van de familie Lopes Suasso, rond 1830.

Wie schetst onze verbazing dat een maand na de opening van de tentoonstelling zich een heer bij ons museum bekend maakte als de eigenaar van ‘die Grolman’. Zowel op de affiche van de tentoonstelling als op een grote reproductie van een zwart-wit foto prijkt het interieur van de Hoogduitse synagoge te Maarssen, geschilderd door J.P.C. Grolman (1840-1927).

De verblijfplaats van het origineel was tot op heden onbekend en volgens deskundigen was het schilderij c.q. de aquarel waarschijnlijk na de oorlog met de bezitter naar Israël geëmigreerd. En jawel, volgens de huidige eigenaar is de betreffende aquarel in 2001 bij Sotheby’s in Tel Aviv geveild en vervolgens in Amsterdam op een kunst- en antiekveiling aangeboden.

Het is Museum Maarssen gelukt om de aquarel voor de tentoonstelling in bruikleen te verkrijgen en sinds enkele weken is dit fraaie kunstwerk daar te bewonderen.

Dit leek mij een goede gelegenheid iets meer over de schilder en de afbeelding te vertellen.

Allereerst: wie was J.P.C. Grolman?

De ‘Utrechtse kerkschilder’ J.P.C. Grolman

Johan Paul Constantinus Grolman (JPC zoals hij doorgaans wordt genoemd) behoorde tot de Utrechtse schilders die rond 1900 actief waren. Niet te verwarren met Antony Grolman (1843-1926), waar hij een achterneef van was, bekend door zijn vele Utrechtse stadsgezichten.¹

J.P.C. Grolman werd in 1841 geboren in de Viesteeg, de latere Lange Viestraat. Die straat en ‘Wijk-C’ in Utrecht hebben hem in zijn latere schildersloopbaan altijd geïnspireerd. Hij werkte daar in eerste instantie als decoratie- en huisschilder. Meerdere generaties Grolman waren als zodanig werkzaam. Grolman werd aanvankelijk omschreven als zondagsschilder, maar hij legde zich al jong toe op de schilderkunst. Vanaf zijn 23e was hij lid van het Schilder- en Teekenkundig Genootschap ‘Kunstliefde’ in Utrecht, waar hij deelnam aan exposities en ook diverse bestuursfuncties vervulde. Later was hij tevens lid van Arti Amicitiae in Amsterdam.

Toen hij 50 jaar was, deed hij zijn bedrijf over aan zijn zoon en werd fulltime kunstschilder. Hij liet in 1895 het pand Lange Viestraat 32 opnieuw optrekken en richtte er een oud-Hollands schildersatelier in. We citeren met toestemming van de auteur uit een artikel over J.P.C. Grolman als schilder van het joodse leven in Utrecht:²

“JPC bestudeerde de 17e-eeuwse schilders nauwgezet en hij maakte vele schetsen van personen in 17e-eeuwse kleding. Ook schilderde hij naar Vermeer en Rembrandt en verdiepte hij zich in hun techniek. Net als Saenredam en Vermeer was hij heel bewust bezig met perspectief en verdwijnpunten. Bij gelegenheid liet hij zich ook door een tijdgenoot als G.H. Breitner inspireren. [...] Zijn grote voorbeeld was de kerkenschilder Johannes Bosboom (1817-1891). J.P.C. Grolman maakte schilderijen en aquarellen van nagenoeg alle Utrechtse kerken en van vele kerken elders in het land, met name in Groningen, Zuid-Holland en Zeeland. Hij besteedde daarbij veel aandacht aan architectuur, details van de inrichting, lichtval en atmosfeer. Waarschijnlijk hebben de bijzondere werken van Bosboom met het interieur van de Amsterdamse en Haagse synagoge J.P.C. Grolman geïnspireerd tot het maken van vergelijkbare schilderijen en tekeningen van de oude Utrechtse synagoge, die van 1849 tot 1925 in gebruik was. Grolman maakte graag gebruik van clair-obscur: een overwegend donkere achtergrond

waarbij een deel van het geheel enigszins wordt uitgelicht. De spaarzame verlichting van de synagoge door kandelaars en een kroonluchter bood hem daartoe alle gelegenheid. In 1914 kreeg de synagoge verlichting”.

Ik citeer hier uitgebreid deze beschrijving van het werk van Grolman, omdat het tevens een treffende schets geeft van het karakter van de aquarel van het interieur van de Hoogduitse synagoge in Maarssen. Hoewel J.P.C. Grolman bekend staat als ‘de Utrechtse kerkenschilder’ heeft hij veel gereisd door het hele land en veel kerken, stadhuizen en interieurs van voornamelijk huizen geschilderd. Zo is bekend³ dat Grolman niet alleen in Maarssen, maar ook in Culemborg, Zaltbommel, Den Haag, Nijkerk, Nijmegen en Leeuwarden afbeeldingen van de daar bestaande synagogen heeft gemaakt.

Grolman exposeerde op diverse tentoonstellingen, zoals in Rotterdam (1894), Den Haag (1896) en Amsterdam (1903). In zijn tijd kocht de Utrechtse

Afb. 2 en 3 Biddende joodse mannen (collectie Joods Historisch Museum, Amsterdam).

upper class zijn werk. Tegenwoordig bevinden zich werken van hem in het Rijksmuseum, het Joods Historisch Museum en enkele plaatselijke archieven. Omdat zijn omvangrijke oeuvre na zijn dood is geveild, is echter veel niet meer te traceren. Af en toe, zoals onlangs in Museum Maarssen, duikt weer een schilderij, aquarel of tekening op.

Opmerkelijk is dat Grolman, zelf een streng gelovig Lutheran, uitgebreid het gebeuren in de synagoge vastlegde. Een tijdgenoot omschreef het aldus: "Niet de schilder, doch het godshuis zelf moest door lijn en kleur de stemming weergeven, het gevoel van devotie wekken die Grolman over zich voelde komen, wanneer hij een bedehuis, ongeacht de eeredienst waaraan het gewijd was, betrad".⁴

Dat Grolman niet alleen synagogen vastlegde, maar eveneens een beeldende beschrijving gaf van het leven van de joden blijkt ook uit diverse figuurstudies van Joodse Utrechtse en andere facetten van het joodse leven.

Grolman was bevriend met de (kunst)historicus en godsdienstleraar/rabbin Jac. Zwarts (1899-1943), die al in het vorige periodiek in het artikel over het joods verleden van de Vechtstreek is genoemd. Ik citeer wederom een passage uit het artikel in Oud-Utrecht, waarin Jac. Zwarts na het overlijden van Grolman in 1927 diens werkwijze beschrijft: "Dikwijls kwam hij in het Joodsche bedehuis den voor hem onverstanebaren eeredienst bijwonen en op zeer merkwaardige wijze heeft hij den indruk dien de dienst op hem maakte nauwkeurig weergegeven. Zo zijn de verdwenen Utrechtsche en ook de oude Maarssensche synagogen meerdere malen het onderwerp van zijn bijzondere studie geweest. [...] En wanneer ik hem dan [...] Zaterdagsmiddags bezocht, om hem van advies te dienen of inlichtingen te geven, dan verbaasden mij telkens weer de hooge toewijding, de groote werkkraft en de gestadige arbeidslust van dezen grijsaard".⁵

Behalve de afbeelding van het interieur van de Hoogduitse synagoge in Maarssen van Grolman is er in het archief van de HKM een verslag van Jac. Zwarts die een bezoekje aflegde aan deze synagoge (bron onbekend). We laten hier een deel van die beeldende beschrijving volgen.⁶

Een bezoek aan de Hoogduitse synagoge in Maarssen

"Het gebouwte⁷ staat aan den Achterdijk, vroeger Diependaalsche dijk genaamd, achter groen verscholen. De kerk is in overeenstemming van den tijd, waarvan ze dateert, niet opvallend, ja zelfs nederig gebouwd, om zo min mogelijk aanstoot te geven. Op den achtergrond ziet men groen weiland, waarin rustig de koeien grazen. Het hek doorgaand, komt men voor een deur, die veel aan den ingang van een ouderwetsch heerenhuis doet denken. De dames waren verwezen naar de ingang, door het huis des koster loopend. Men komt in een portaaltje waar een bakje, van een kraantje voorzien, aan den muur hangt om de handen te wasschen. [...]

Door het reeds genoemde portaaltje komt men in de Synagoge. Hoewel niet groot, is het intérieur vrij ruim. Het licht valt door vier kleine kerkraampjes binnen, drie aan de rechterkant en één aan de achterkant. De inwendige ruimte is rechthoekig. De witgepleisterde muren, de geelhouten kerkbankjes, de prachtige Heilige Arke, van glimmend notenhout, dat mij aan de héchal, de Portugeesche Amsterdamsche Synagoge doet herinneren, de koperen kandelabres maken een blijmoedigen indruk. De ramen kunnen door blinden afgesloten worden, vlak voor den ingang hangt een olielamp, 'Het Eeuwige licht' genaamd, dat nu achter zijn schijn in het heiligdom weer afwerpt. Op al de geelhouten banken staan eenige koperen kaarsendragers. De verhooging voor de voorlezing der Boeken Mozes is fraai bewerkt. Hiervoor zijn drie plaatsen voor de Parnassinen aangebracht. Links van de Synagoge bevindt zich de Damesgaanderij, gedragen door eenige pilaartjes".

Zwarts vertelt dat er naast de synagoge een kosterhuis stond (dit is waarschijnlijk het oude huis dat nog op de hoek Diependaalsedijk/Jodenkerksteeg staat). De dames moesten via het kosterhuis naar de ingang van genoemde 'Daamesgaanderij', dat zich kennelijk iets boven de begane grond van de synagoge bevond. Via het kosterhuis kwam men namelijk "op een oud-Hollands plaatsje, waar vroeger verscheidene functionarissen van de gemeente woonden". Volgens Zwarts: "Een aardig plaatsje met zijn deurtjes, die in tweeën opengaan, met zijn kleine ruitjes in de ramen". Behalve de entree van

de vrouwengalerij achter een van de deurtjes was er de trap naar de consistoriekamer, waarschijnlijk op de tweede verdieping van de synagoge. Daar vergaderden de parnassijns of bestuurders. Behalve een tafel, stoelen en een grote kast stond er een kist met benodigdheden voor begrafenissen.

Na een uitvoerige beschrijving van de Heilige Arke besluit Jac. Zwarts: "Zoo heb ik een en ander medegedeeld van deze merkwaardige Synagoge, welks intérieur niet veel veranderd is sedert hare stichting. Het is zeker aanbevelenswaardig voor hen, die een bezoek brengen aan dit eeuwenoude Vechtdorp, een bezoek te brengen aan de Synagoge te Maarsseveen".

Een bezoek aan de synagoge zal dus niet meer mogelijk zijn, omdat deze in 1927 is afgebroken. Jammer is dat er geen foto bekend is van dit pand, dat heeft gestaan aan de Diependaalsedijk waar zich nu de nummers 40 en 42 bevinden. Mocht u bekend zijn met een foto van die plek, dan wordt u vriendelijk verzocht dat de Historische Kring Maarssen te laten weten.

Wel kunt u tot en met 29 december a.s. de tentoonstelling over het joodse verleden van de Vechtstreek nog bezoeken in Museum Maarssen: Diependaalsedijk 19b, naast Goudestein; open op woensdag-, zaterdag- en zondagmiddag van 13.00 - 16.00 uur.

Tine Visschedijk-Lammers

Noten

¹ Krijnen, Paul en Jetty Krijnen-van der Sterre, Grolmans Utrecht. De stad rond 1900, Utrecht, 2008.

² Krijnen, Paul, J.P.C. Grolman als schilder van het Joodse leven in Utrecht, in: Oud-Utrecht, augustus 2010, p. 120-124.

³ idem, p. 124.

⁴ Informatie van het Volksbuurtmuseum Wijk C, Waterstraat 27, Utrecht. In 2009 wijdde dit museum een uitgebreide tentoonstelling aan J.P.C. Grolman.

⁵ zie 2, p.124: 'Citaat uit het voorwoord van Jac. Zwarts in de catalogus uit 1928 van A.J. van Huffel's Antiquariaat ter gelegenheid van de verkoop van 'Aquarellen en schilderijen van en nagelaten door den Utrechtschen kunstenaar J.P.C. Grolman'.

⁶ Zwarts, J., te Utrecht, De Synagoge der verdwenen Joodsche Gemeente te Maarsseveen.

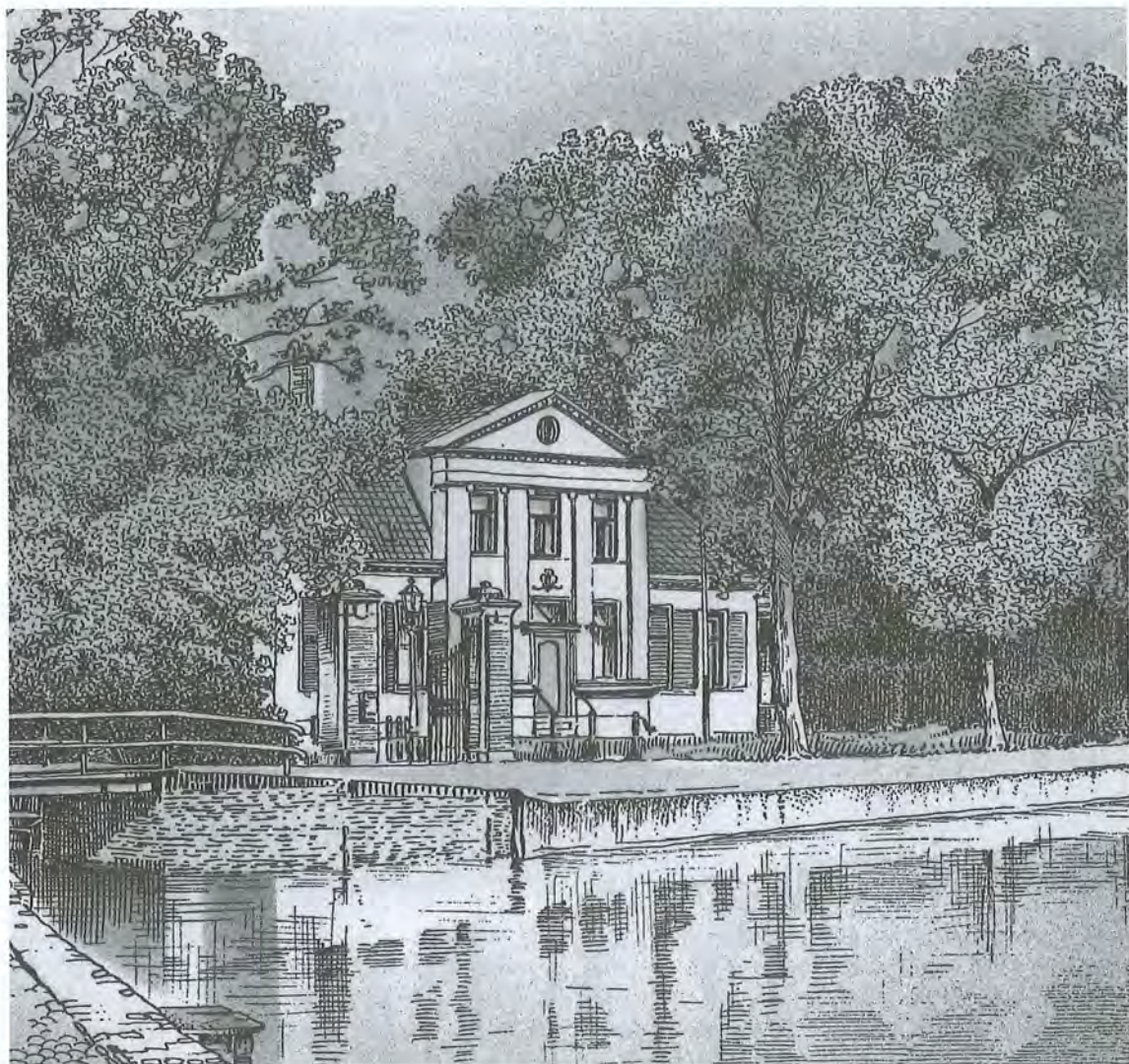
⁷ Zwarts schrijft in dit artikel (nog) ten onrechte dat de kopergravure van Buldhuis en Bendsdorp, genaamd 'Joodsche kerk te Maarssen' de Hoogduitse synagoge weergeeft, in plaats van de voormalige Portugese synagoge aan de Breedstraat.

Uit de oude schoenendoos (nr. 44)

Aangezien Maarssen in januari 2011 niet langer zal bestaan als zelfstandige gemeente leek het mij nuttig, via bovenstaande foto, enige aandacht te besteden aan de tientallen ambtenaren die in dienst van de gemeente Maarssen, niet alleen voor het gemeentebestuur werkten, maar ook voor ons als burgers op veel terreinen actief waren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de vele werkzaamheden voor de burgerlijke stand. Vanzelfsprekend zien we op de bovenstaande foto, niet meer dan een zwart-wit kiekje, dat omstreeks 1943 met een eenvoudig box-cameraatje werd gemaakt in de tuin van het toenmalige gemeentehuis 'Huis ten Bosch', van al die ambtenaren slechts een zeer bescheiden aantal. Laten we echter de elf personen op de foto, die toen ook onder de moeilijke oorlogsomstandigheden hun werk deden, dankbaar zijn en hen, met hun ijver en plichtsbetrachting, als voorbeeld nemen voor al die andere ambtenaren die ooit ook bij de gemeente Maarssen werkten. Volgens de schenker

van de foto, die mij ook de namen doorgaf, zien we hier: Staande v.l.n.r. Piet v.d. Brink, Gerrit van Kooten, Jan Servaas, Willy Hems, Gerrit de Kruijff (bode) en zittend v.l.n.r. Miep Peters (vanaf 1946 tot haar overlijden in 1967 gehuwd met slager Jan Dorresteyn), een stagiair ? (mogelijk Jhr. Quarles van Ufford), Willy Laarman, Gerard van der Neut, Wil van Fulpen en Marinus Remijnse. Stuk voor stuk vrouwen en mannen die hard hebben gewerkt en zich, naast hun reguliere werk voor de gemeente, op velerlei ander gebied voor de inwoners van de gemeente Maarssen verdienstelijk maakten. Velen van hen zijn inmiddels overleden, we kunnen hen dus niet meer bedanken voor hetgeen ze allemaal voor ons deden. Dat neemt echter niet weg dat het, nu de gemeente Maarssen bijna niet meer bestaat, goed is een moment aan hen en al die andere, nu niet genoemde ambtenaren van Maarssen, terug te denken. Een bescheiden bewijs van dank voor het vele werk dat zij allen voor ons deden. Hopelijk

zullen alle ambtenaren, die voor de samenvoeging van Maarssen met Breukelen en Loenen nog bij de gemeente Maarssen werken, al dan niet in dienst van de nieuwe gemeente Stichtse Vecht, goed terecht komen in hun nieuwe werkkring. Het is hen van harte gegund!

Zoals gebruikelijk ook ditmaal nog een vraag aan de lezers. Het betreft de hierbij geplaatste pentekening van het Gemeentehuis 'Huis ten Bosch'. Afgaande op de gebruikte techniek, een nagetekende prentbriefkaart uit die tijd en de gebruikte materialen (O.I. inkt en ecolineverf) is de tekening omstreeks

1940 gemaakt. Helaas is de signering, rechts onder, met de naam Piet de Lecis, Piet de Leen of Piet de Heer niet goed leesbaar. Weet iemand nog de naam van de tekenaar?

Hebt u op- of aanmerkingen naar aanleiding van deze rubriek of misschien zelf een voor publicatie geschikte foto, dan wordt u vriendelijk verzocht dit schriftelijk of telefonisch door te geven aan: J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, tel: 561457, e-mail: J.H.Sagel@kpnplanet.nl

Over historie gesproken

Het Olde Regthuys

sinds 1657

Eten, drinken

Leuk eten? Leuk eten?

www.hetolderegthuys.nl

Het Olde Regthuys, Laan van Nifterik 101
3612 BP Tienhoven, Telefoon 0346 - 23 13 82

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

PYGMALION BEELDENDE KUNST

**Nederlandse schilderkunst en grafiek van eind 19de eeuw
& beeldhouwkunst van midden 20ste eeuw**

Grote collectie Vechtschilders met werken van
*P.J. Lutgers, Nicolaas Bastert,
Fred. Van Rossum du Chattel, Willem van Leusden e.v.a.*
Tevens bijzondere boeken over de Vechtstreek o.a.
*S. Stopendaal "De Vechtstroom, Van Utrecht tot Muiden,
verheerlijkt door honderd gezichten" (1790),
P.J. Lutgers, "Gezichten aan de rivier de Vecht" (1836)*

Open: tijdens tentoonstellingen vrij. t/m zo.-13 tot 17 uur & op afspraak
Langegracht 44 - 3601 AJ Maarssen Tel: 0346-556736 Jaap.Versteegh@Pygmalion-art.com
www.pygmalion-art.com

TWEEWIELER-SPECIALIST

DE HAAN

VERKOOP EN REPARATIE TWEEWIELERS

ONDERDELEN EN ACCESSOIRES.

EIGEN REPARATIE-AFDELING

OPEN MA/T/M VRIJ 8.00-12.30 / 13.30 - 18.00
VRIJDAG AVOND 19.00/21.00
ZATERDAG 8.00-16.30
WOENSDAG GESLOTEN.

NASSAUSTRAT 105
3601 BD MAARSSSEN
0346-561615

Nassaustraat 14
3601 BG Maarssen
t 0346 - 58 50 30
f 0346 - 58 50 40
e ritter@era.nl

www.eraritter.nl

Erwin Ritter en Annemarie Ritter-van Duuren

• aankoop • verkoop • verhuur • taxaties • hypotheken